

ΔΥΟ ΠΑΙΔΙΚΑ ΨΕΜΜΑΤΑ¹

Είναι κατανοητό ότι τὰ παιδιὰ ψεύδονται, ὅταν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο μιμοῦνται τὰ ψέματα τῶν ἐνηλίκων. Ὡστόσο, ἕνας ἀριθμὸς ψευμάτων παιδιῶν μὲ καλὴ ἀνατροφή ἔχουν μίαν ἰδιαίτερη σημασία καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ βάζουν σὲ σκέψεις τοὺς παιδαγωγοὺς ἀντὶ νὰ τοὺς ἐξοργίζουν. Ἐπισυμβαίνουν ὑπὸ τὴν ἐπήρεια ὑπερισχυρῶν ἐρωτικῶν κινήτρων καὶ καθίστανται ὀλέθρια ὅταν προκαλοῦν παρεξήγηση μεταξὺ τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ ἀτόμου τὸ ὁποῖο αὐτὸ ἀγαπᾷ.

I

Τὸ ἐπτάχρονο κορίτσι (στὴν δεύτερη τάξη τοῦ σχολείου) ἀπαίτησε ἀπὸ τὸν πατέρα χρήματα γιὰ νὰ ἀγοράσει χρώματα γιὰ τὴν βαφή τῶν πασχαλινῶν αὐγῶν. Ὁ πατέρας του τὸ ἀρνήθηκε μὲ τὴν αἰτιολογία ὅτι δὲν ἔχει χρήματα. Λίγο ἀργότερα ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν πατέρα χρήματα γιὰ νὰ συνεισφέρει στὴν ἀγορὰ ἐνὸς στεφάνου γιὰ τὴν κηδεῖα τῆς περιγίτησας. Κάθε μαθητὴς πρέπει νὰ δώσει στὸ σχολεῖο γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ πενήντα πφένιγκε.² Ὁ πατέρας τῆς δίνει δέκα μάρκα· ἐκεῖνη

¹. [«Zwei Kinderlügen». Ἐδημοσιεύθη στὸ *Internationale Zeitschrift für Ärztliche Psychoanalyse*, 1[4](1913), σσ. 359-362].

². [«Τὰ πφένιγκε εἶναι ἡ ὑποδιαίρεση τοῦ μάρκου, τοῦ παλαιοῦ

πληρώνει με αυτά τὸ ἀπαιτούμενο ποσό, ἀφήνει πάνω στὸ γραφεῖο τοῦ πατέρα ἑννέα μάρκα καὶ μετὰ τὰ ὑπόλοιπα πενήντα πφένιγκε ἀγαράζει χρώματα, τὰ ὁποῖα κρύβει μέσα στὸ ντουλάπι μετὰ τὰ παιγνίδια της. Στὴν διάρκεια τοῦ φαγητοῦ ρωτᾷ ὁ πατέρας τὴν κόρη του καχύποπτα τί ἔκανε μετὰ τὰ ὑπόλοιπα πενήντα πφένιγκε, ἐὰν ἀγόρασε μετὰ αὐτὰ ὄντως τὰ χρώματα. Αὐτὴ τὸ διαφεύδει ἀλλὰ ὁ κατὰ δύο ἔτη μεγαλύτερος ἀδελφός της, μετὸν ὅποιον ἤθελε νὰ βιάσῃ ἀπὸ κοινοῦ τὰ αὐγά, τὴν μαρτυρᾷ· τὰ χρώματα ἀνακαλύπτονται μέσα στὸ ντουλάπι. Ὁ ὠργισμένος πατέρας παραδίδει τὸ κακὸ κορίτσι στὴν μητέρα γιὰ νὰ τὸ σωφρονίσῃ μετὰ τιμωρίες καὶ σωματικὰς ποινές, οἱ ὁποῖες μάλιστα ἐπεβλήθησαν μετὰ μεγάλη ἐνέργεια. Ἐν συνεχείᾳ συγκλονίζεται καὶ ἡ ἴδια ἡ μητέρα, ὅταν ἀντιλαμβάνεται τὴν μεγάλη ἀπελπισία τοῦ παιδιοῦ. Ἔστερα ἀπὸ τὴν σωφρονιστικὴν τιμωρία τὸ χαϊδεύει καὶ πηγαίνει μαζί του περίπατο γιὰ νὰ τὸ παρηγορήσῃ. Οἱ ἐπιδράσεις ὅμως αὐτοῦ τοῦ βιώματος —τις ὁποῖες ἡ ἴδια ἡ ἀσθενὴς τις χαρακτήρισε ὡς «σημεῖο καμπῆς» τῆς νεότητάς της— ἀποδεικνύονται μὴ ἀκυρώσιμες. Ἔως ἐκεῖνη τὴν στιγμήν ἦταν ἕνα ζωηρὸ καὶ αἰσιόδοξο παιδί· ἐφεξῆς καθίσταται συνεσταλμένη καὶ ἄτολμη. Πρὶν ἀπὸ τὸν γάμο της προσβάλλεται ἀπὸ μία —ἀκατανόητη γιὰ τὴν ἴδια— ὀργή, ὅταν ἡ μητέρα τῆς ἀγοράζει τὰ ἐπιπλα καὶ τὴν προῖκα. Στὸ μυαλό της αἰωρεῖται ἡ ἰδέα πὼς πρόκειται γιὰ δικά της χρήματα, μετὰ τὰ ὁποῖα δὲν δικαιούται κανεὶς ἄλλος νὰ ἀγοράσῃ κάτι. Ὡς νεαρὴ γυναῖκα δὲν τολμᾷ νὰ ἀπαιτήσῃ ἀπὸ τὸν σύζυγό της τὰ ἔξοδα γιὰ τις προσωπικὰς της ἀνάγκας καὶ —χωρὶς νὰ εἶναι ἀπαραίτητο— διαχωρίζει τὰ «δικά της» χρήματα ἀπὸ τὰ δικά του. Κατὰ τὴν διάρκεια τῆς θεραπευ-

γερμανικοῦ ἐθνικοῦ νομίσματος. Ἐνα μάρκο ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑκατὸ πφένιγκε].

τικῆς ἀγωγῆς συμβαίνει μερικὲς φορὲς νὰ καθυστερήσει ἡ ἀποστολὴ χρημάτων ἀπὸ τὸν σύζυγό της, με ἀποτέλεσμα νὰ μείνει στὴν ξένη πόλη χωρὶς χρήματα. Ὄταν κάποια στιγμή μοῦ γνωστοποιεῖ τὸ γεγονὸς αὐτὸ προσπαθῶ νὰ τῆς ἀποσπάσω τὴν ὑπόσχεση ὅτι ἐὰν ἐπαναληφθεῖ αὐτὴ ἡ κατάσταση θὰ δανεισθεῖ ἀπὸ ἐμένα τὸ μικρὸ ποσὸ τὸ ὁποῖο χρειάζεται για νὰ καλύψει τὰ ἔξοδά της για τὸ ἐνδιάμεσο διάστημα. Μοῦ δίνει αὐτὴν τὴν ὑπόσχεση, τὴν ὁποῖαν ὅμως κατὰ τὴν ἀμέσως ἐπόμενη οἰκονομικὴ δυσκολία δὲν τηρεῖ, προτιμῶντας νὰ ἐνεχυριάσει τὰ κοσμήματά της. Μοῦ ἐξηγεῖ πῶς δὲν μπορεῖ νὰ δεχθεῖ ἀπὸ ἐμένα χρήματα.

Ἡ ἰδιοποίηση τῶν πενήντα πφένιγκε κατὰ τὴν παιδικὴ ἡλικία εἶχε μία σημασία τὴν ὁποῖαν ὁ πατέρας δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ φαντασθεῖ. Λίγο καιρὸ πρὶν ἀπὸ τὴν σχολικὴ ἡλικία εἶχε διαδραματισθεῖ για τὴν κοπέλα ἓνα μικρὸ παράξενο περιστατικὸ τὸ ὁποῖο εἶχε σχέση με χρήματα. Μία γειτόνισσα τὴν ἔστειλε με λίγα χρήματα ὡς συνοδὸ τοῦ ἀκόμη μικρότερου γιοῦ της σὲ ἓνα μαγαζὶ για νὰ ψωνίσει κάτι. Ὡς μεγαλύτερη, ὕστερα ἀπὸ τὰ ψώνια πῆρε τὰ ρέστα για νὰ τὰ ἐπιστρέψει ἐκείνη. Ὄταν συνάντησε ὅμως στὸν δρόμο τὴν ὑπηρετρία τῆς γειτόνισσας πέταξε τὰ χρήματα πάνω στὸ δόστρωμα. Κατὰ τὴν ἀνάλυση αὐτῆς τῆς —για τὴν ἴδια ἀνεξήγητης— πράξης θυμῆθηκε τὸν Ἰούδα, ὁ ὁποῖος πέταξε στὸ ἔδαφος τὰ ἀργύρια τὰ ὁποῖα εἶχε λάβει για τὴν προδοσία τοῦ Κυρίου. Καὶ διαβεβαιώνει πῶς τὴν ἱστορία τῶν Παθῶν τὴν εἶχε ἤδη ἀκούσει πρὶν ἀπὸ τὴν σχολικὴ ἡλικία. Κατὰ πόσον ὅμως ἦταν δυνατὸν νὰ ταυτισθεῖ ἡ ἴδια με τὸν Ἰούδα;

Στὴν ἡλικία τῶν τριῶν ἐτῶν καὶ τριῶν μηνῶν εἶχε μία νταντά, πρὸς τὴν ὁποῖαν εἶχε ἀναπτύξει μία πολὺ βαθειὰ σχέση. Ἡ κοπέλα αὐτὴ εἶχε συνάψει ἐρωτικὲς σχέσεις με ἓναν γιατρὸ τὸν ὁποῖον ἐπεσκέπτετο κατὰ τὶς ὥρες ὑποδοχῆς τοῦ

κοινοῦ μαζί με τὸ παιδί. Φαίνεται πὼς τὸ παιδί, τὸ διάστημα ἐκεῖνο, ἔγινε μάρτυρας διαφόρων σεξουαλικῶν περιστατικῶν. Ἐὰν εἶδε τὸν γιατρὸ νὰ δίνει στὴν κοπέλα χρήματα δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ· ἀδιαμφισβήτητο ὅμως εἶναι ὅτι ἡ κοπέλα δώριζε κάθε φορά στὸ παιδί λίγα κέρματα — με σκοπὸ νὰ ἐξασφαλίσει τὴν σιωπὴ της— με τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν ἐπιστροφή στὸ σπίτι γίνονταν μικρὰ ψώνια (προφανῶς σὲ γλυκίσματα). Εἶναι ἐπίσης πιθανὸν νὰ δώριζε περιστασιακὰ στὸ παιδί χρήματα καὶ ὁ ἴδιος ὁ γιατρός. Παρόλα αὐτά, τὸ κορίτσι μαρτύρησε τὴν κοπέλα στὴν μητέρα της, ἀπὸ ζήλεια. Μία ἡμέρα ἔπαιζε τόσο ἀπροκάλυπτα με τὰ κέρματα τὰ ὁποῖα εἶχε φέρει μαζί της στὸ σπίτι, ὥστε ἡ μητέρα ἀναγκάσθηκε νὰ ρωτήσῃ: ποῦ βρῆκες αὐτὰ τὰ χρήματα; Ἡ νταντὰ ἀπολύθηκε.

Ἡ λήψη χρημάτων ἀπὸ κάποιον εἶχε ἐπομένως γιὰ αὐτὴν ἀπὸ πολὺ νωρὶς ἀποκτήσει τὴν σημασία τῆς σωματικῆς παραχώρησης, τῆς ἐρωτικῆς σχέσης. Ἡ λήψη χρημάτων ἀπὸ τὸν πατέρα εἶχε τὴν ἀξία μιᾶς ἐρωτικῆς ἐξομολόγησης. Ἡ φαντασίωση ὅτι ὁ πατέρας εἶναι ὁ ἐραστής της ἦταν τόσο δελεαστικὴ ὥστε με τὴν βοήθειά της ἡ παιδικὴ ἐπιθυμία γιὰ τὰ χρώματα τῶν πασχαλινῶν αὐγῶν ἐπεβλήθη εὐκόλως ἐνάντια στὴν ἀπαγόρευση. Δὲν ἦταν ὅμως δυνατὸν νὰ παραδεχθεῖ τὴν ἰδιοποίηση τῶν χρημάτων· ἔπρεπε νὰ πεῖ ψέματα, ἐπειδὴ δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ παραδεχθεῖ καὶ τὸ —γιὰ τὴν ἴδια ἀσυνείδητο— κίνητρο τῆς πράξης της. Ἐπομένως, ἡ σωφρονιστικὴ τιμωρία τοῦ πατέρα ἦταν μία ἀπόρριψη τῆς προσφερομένης σὲ αὐτὸν τρυφερότητας, μία ἔλλειψη ἀνταπόκρισης, ἡ ὁποία τὴν ἀπεθάρρυνε. Κατὰ τὴν θεραπευτικὴ ἀγωγή ξέσπασε μία κατάσταση βαρεῖας δυσθυμίας, ἡ πρόκληση τῆς ὁποίας ὠδήγησε στὴν ἀνάμνηση ὅλων ὅσα ἐξετέθησαν ἐδῶ, ὅταν κάποια στιγμὴ ἀναγκάσθηκα νὰ ἀντιγράψω τὴν ἔλλειψη ἀνταπόκρισης, παρακαλῶντας τὴν νὰ μὴν ξαναφέρει λουλούδια.

Γιὰ τὸν ψυχαναλυτὴ δὲν χρειάζεται ἰδιαίτερη ὑπογράμμιση τὸ γεγονὸς ὅτι στὴν περίπτωσιν τοῦ μικροῦ βιώματος τοῦ παιδιοῦ ὑφίσταται μία ἐκ τῶν πλέον συχνῶν περιπτώσεων συνέχισης τοῦ πρώιμου πρωκτικοῦ ἐρωτισμοῦ στὸν μεταγενέστερο ἐρωτικὸ βίον. Ἀκόμη καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ βάψει τὰ αὐγὰ μὲ χρώματα ἐκρέει ἐκ τῆς ἰδίας πηγῆς.

II

Μία σήμερα πλέον βαρῖα ἄρρωστη γυναῖκα, ἐξ αἰτίας μιᾶς ἀποτυχίας στὴν ζωὴ, ἦταν κάποτε ἓνα ἰδιαίτερος ἐργατικό, φιλαλήθης, σοβαρὸ καὶ ἐνάρετο κορίτσι, τὸ ὁποῖο στὴν συνέχεια ἔγινε μία τρυφερὴ καὶ εὐτυχισμένη γυναῖκα. Ἀκόμη πιὸ παλιὰ ὅμως, στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς της, ἦταν ἓνα ἰσχυρογνώμον καὶ ἀνικανοποίητο παιδί· καὶ καθὼς μετέβη σχετικὰ σύντομα στὴν ὑπερβολικὴ καλοσύνη καὶ τὴν ὑπερευσυνειδησία, συνετελέσθησαν — ὅσο ἦταν ἀκόμη σχολιόπαιδο — γεγονότα τὰ ὁποῖα τὸν καιρὸ τῆς ἀρρώστιας της τῆς δημιούργησαν βαρεῖες μομφές, ἐκλαμβανόμενα ἀπὸ τὴν ἴδια ὡς τεκμήρια οὐσιαστικῆς διαφθορᾶς. Στὶς ἀναμνήσεις της συγκρατεῖ ὅτι τὸν καιρὸ ἐκεῖνον ἦταν καυχισιάρικα καὶ ἔλεγε συχνὰ ψέματα. Κάποτε, στὸν δρόμο πρὸς τὸ σχολεῖο, μία συμμαθήτρια καυχήθηκε: Χθὲς εἶχαμε κατὰ τὸ μεσημεριανὸ μας γεῦμα καὶ Eis [παγωτό]. Ἐκεῖνη ἀπήντησε: Ἄ, ἐμεῖς ἔχουμε Eis [πάγο] κάθε μέρα.³ Στὴν πραγματικότητά δὲν ἀντελήφθη τὴν σημασίαν τὴν ὁποῖαν εἶχε τὸ Eis κατὰ τὸ μεσημεριανὸ γεῦμα· γνώριζε τὸ

³. [Ἡ γερμανικὴ λέξις Eis ἔχει δύο σημασίες: πάγος καὶ παγωτό].

Εἰς μόνον ὑπὸ τὴν μορφὴ μεγάλων κολώνων, ἔτσι ὅπως τὸ μεταφέρουν τὰ αὐτοκίνητα, ὑπέθεσε ὅμως πῶς ἐπρόκειτο γιὰ ἓνα χαρακτηριστικὸ εὐυποληψίας καὶ γι' αὐτὸν τὸν λόγο δὲν ἤθελε νὰ ὑπολείπεται τῆς συμμαθητριάς της.

Ὅταν ἦταν δέκα ἐτῶν τὰ παιδιὰ τῆς τάξης της εἶχαν στὸ μάθημα τῆς ἰχνογραφίας ὡς ἄσκηση νὰ ζωγραφίσουν ἓναν κύκλο μὲ τὸ χέρι. Αὐτὴ ὅμως χρησιμοποίησε τὸν διαβήτη, φτιάχνοντας μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο εὐκόλα ἓναν τέλειο κύκλο, καὶ ἔδειξε θριαμβευτικὰ στὴν διπλανή της τὴν ἐπίδοσή της. Τότε πῆγε ὁ δάσκαλος πρὸς τὸ μέρος τους, ἄκουσε τὴν καυχυσίαρα, ἀνακάλυψε τὰ ἴχνη τοῦ διαβήτη στὴν περιφέρεια τοῦ κύκλου καὶ ζήτησε ἀπὸ τὸ κορίτσι νὰ ὁμολογήσει τὴν πράξη του. Ἐκείνη ὅμως τὸ διέψευδε ἐπίμονα, δὲν ἐπέτρεπε νὰ ἀποδειχθεῖ ἡ ἐνοχὴ της καὶ τελικὰ ἀναζήτησε βοήθεια στὴν πεισματικὴ σιωπή. Ὁ δάσκαλος μίλησε γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ μὲ τὸν πατέρα· καὶ οἱ δύο κατέληξαν —λόγω τῆς γενικώτερης τιμιότητος τοῦ κοριτσιοῦ— στὴν ἀπόφαση νὰ ἀφήσουν τὸ περιστατικὸ αὐτὸ χωρὶς περαιτέρω ἐπιπτώσεις.

Καὶ τὰ δύο φέματα τοῦ παιδιοῦ εἶχαν ὡς κίνητρο τὸ ἴδιο σύμπλεγμα. Ὡς μεγαλύτερη μεταξὺ πέντε ἀδελφῶν, ἡ μικρὴ ἀνέπτυξε πρῶιμα μία ἀσυνήθιστα ἔντονη προσκόλληση πρὸς τὸν πατέρα, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἐμελλε νὰ ἀποτύχει σὲ ὠριμώτερη ἡλικία ἢ εὐτυχία της στὴν ζωὴ. Σύντομα ὅμως ἀνακάλυψε ὅτι ὁ ἀγαπημένος πατέρας δὲν ἄξιζε τὴν σπουδαιότητα τὴν ὁποίαν ἐκείνη ἦταν πρόθυμη νὰ τοῦ προσδώσει. Εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσει οἰκονομικὰ προβλήματα καὶ δὲν ἦταν τόσο κραταιὸς καὶ εὐυπόληπτος ὅσο ἐκείνη νόμιζε. Αὐτὴν ὅμως τὴν παραίτηση ἀπὸ τὸ ἰδανικὸ της δὲν μπορούσε νὰ τὴν ἀποδεχθεῖ. Προβάλλοντας —κατὰ τὸν τρόπο τοῦ θήλεως— ὅλες τὶς φιλοδοξίες της στὸ ἄτομο τοῦ ἀγαπημένου ἀνδρα, ἢ ὑποστήριξη τοῦ πατέρα ἔναντι τοῦ ὑπολοίπου κόσμου κατέστη γιὰ

ἐκείνη ὑπερισχυρὸ κίνητρο. Δι' ὃν λόγον καυχιόταν μπροστὰ στὶς συμμαθήτριές της, ὥστε νὰ μὴν ἀναγκασθεῖ νὰ μειώσῃ τὸν πατέρα. Ὄταν ἀργότερα ἔμαθε νὰ μεταφράζῃ τὸ παγωτὸ κατὰ τὸ μεσημεριανὸ γεῦμα μὲ τὴν λέξη «glace»⁴ χαράχθηκε καὶ ὁ δρόμος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ μομφὴ κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ της, ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἀνάμνησης, θὰ κατέληγε στὴν φοβία γιὰ θρύψαλα γυαλιοῦ καὶ θραύσματα.

Ὁ πατέρας ἦταν ἕνας ἔξοχος σχεδιαστὴς καὶ εἶχε προκαλέσει συχνὰ μὲ τὰ δείγματα τοῦ ταλέντου του τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὸν θαυμασμὸ τῶν παιδιῶν. Κατὰ τὴν ταύτιση μὲ τὸν πατέρα σχεδίασε καὶ αὐτὴ στὸ σχολεῖο ἐκεῖνον τὸν κύκλο, ὁ ὁποῖος δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ δημιουργηθεῖ χωρὶς τὴν χρῆση μέσων ἀπάτης. Ἦταν ὡσὰν νὰ ἤθελε νὰ καυχηθεῖ: κοίτα τί μπορεῖ νὰ φτιάξῃ ὁ πατέρας μου! Ἡ συνείδηση ἐνοχῆς ἢ ὁποῖα ἦταν στενὰ συνδεδεμένη μὲ τὴν ὑπερισχυρὴ κλίση πρὸς τὸν πατέρα βρῆκε τὴν ἔκφρασή της στὴν ἀπόπειρα ἐξαπάτησης· ἡ παραδοχὴ ἦταν ἀδύνατη — ὅπως ἀκριβῶς καὶ στὴν προηγούμενη περίπτωση — διότι ὤφειλε νὰ ἀποτελέσει ταυτόχρονα καὶ τὴν παραδοχὴ τοῦ ἀπόκρυφου αἰμομεικτικοῦ ἔρωτα.

Δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ὑποτιμᾶ κανεὶς τέτοια ἐπεισόδια τοῦ παιδικοῦ βίου. Θὰ ἦταν μεγάλη ἀστοχία ἐὰν ἐξ αὐτῶν τῶν παιδικῶν παραπτωμάτων προβαίναμε στὴν πρόγνωση τῆς ἀνάπτυξης ἑνὸς ἀνήθικου χαρακτήρα. Συνδέονται ὅμως κάλλιστα μὲ τὰ πλέον ἰσχυρὰ κίνητρα τῆς παιδικῆς ψυχῆς καὶ προμηνύουν τὶς προδιαθέσεις γιὰ μεταγενέστερα πεπρωμένα ἢ μελλοντικὲς νευρώσεις.

⁴. [Εἶναι ἡ γαλλικὴ λέξη γιὰ τὸ παγωτό].

